

رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات

عبدالرحیم رضاپور*

چکیده

امروزه با توجه به فضای رسانه‌ای موجود و افزایش همه‌ها علیه دین، شناخت شبهات و پاسخ به آن، از اهمیت انکارناپذیری برخوردار است. با توجه به ناکافی بودن پاسخ‌های تدافعی، در مواجهه با شبهات، باید به رویکرد تهاجمی روی آورد و در این راستا حوزه علمیه در پاسخ به شبهات باید مواجهه فعال و سازنده داشته باشد؛ زیرا یکی از رسالت‌های مهم حوزه علمیه، مقابله جدی و دقیق با تهاجمات فرهنگی دشمنان است. نظر به اینکه دشمنان دین و جمهوری اسلامی همواره در صدد به انحراف کشاندن مردم خصوصاً جوانان هستند؛ از این رو وظیفه داریم با رویکرد تهاجمی، خاکریز فرهنگی خودی‌ها را محکم کرده و از تهاجم دشمن (دست‌کم بخشی از آنان) پیش‌گیری کنیم. این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و مطالعه کتابخانه‌ای به توضیح رویکرد تهاجمی پرداخته است. برای داشتن رویکرد تهاجمی بایسته است به مؤلفه‌هایی مانند میدان‌داری، گرفتن ابتکار عمل، توجه داشت، هم‌چنین باید کانون‌ها و شخصیت‌های شبهه‌ساز را شناخت. در رویکرد تهاجمی ضمن رعایت اصول اخلاقی مانند انصاف، حفظ اصل دشمن‌شناسی، ذهن‌خوانی دشمن، روشن‌بینی، شناخت صحنه و اعتماد به نفس، باید به اصول و مبانی دشمن هجوم برد. برای پیشبرد اهداف، باید از ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته، فراگیر و به‌روز بهره ببریم.

واژگان کلیدی: شناخت شبهه، پاسخ، رویکرد تهاجمی، جنگ شناختی.

مقدمه

بیان مسئله

مواجهه ما با دشمن یا فعال و سازنده است یا منفعل و ویران‌گر. هنگام روبه‌رو شدن با حادثه‌ای، اول باید وظیفه‌مان را بسنجیم؛ تا براساس آن به صورت فعال اقدام کنیم؛ در مقابل این نوع مواجهه، مواجهه‌ای ویران‌گر است که ساکت، بی‌تحرك و منفعل است.

مقصود ما از رویکرد تهاجمی این است که در پاسخ به شبهات باید مواجهه فعال و سازنده باشد؛ زیرا یکی از رسالت‌های مهم ما رصد و مقابله جدی و دقیق با تهاجمات فرهنگی دشمنان است. دشمنانی که هیچ‌وقت ساکت ننشسته و منفعل نبوده‌اند، بلکه همواره مردم ما به‌ویژه جوانان را هدف قرار داده و با شیوه‌های مختلف درصدد به انحراف کشاندن آنان هستند.

در مقابل فرهنگ مهاجم، بدترین، زشت‌ترین و خسارت‌بارترین کار، انفعال است. فرهنگ مهاجم نباید ما را منفعل کند؛ نهایت این‌که نتوانیم یک حرکتی انجام دهیم، اما منفعل هم نشویم. منفعل شدن و پذیرفتن تهاجم دشمن، خطایی است که بایستی از آن پرهیز کرد (ر ک: بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۲/۰۹/۱۹).

هدف پژوهش

همان‌طور که ما در مقابل تهاجم نظامی دشمن، وظیفه دفاع و تهاجم داریم، همچنین در مقابل تهاجم فرهنگی دشمنان نیز ما وظیفه داریم از کیان انسانیت، اسلام و مسلمانان دفاع نموده و آنان را از خطرات انحراف و سقوط نجات دهیم، جهت بهتر مواجه شدن با دشمن این نوشتار تهیه و در اختیار محققان و پژوهشگران قرار می‌گیرد تا با تقویت بنیه علمی و دینی دین‌داران، قدرت دفاع و مقابله با دشمنان افزایش پیدا کند و از این طریق منحرفان و گمراهان در انحراف و گمراهیشان متزلزل و وسیله هدایت آنان فراهم شود.

پیشینه

در زمینه اصل شبهه کتاب‌ها و مقالات متعددی به نگارش در آمده، اما در موضوع رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات به کتاب یا مقاله‌ای برخوردیم.

اهمیت و ضرورت

امروزه مردم ما اعم از زن و مرد به‌ویژه جوانان، همواره زیر تخریب همباران رسانه‌های مکتوب، صوتی و تصویری دشمن قرار دارند؛ با هزینه‌های هنگفت رسانه‌ها، افکار جوانان ما را همباران می‌کنند؛ تا آنان را از دین، مذهب، انقلاب اسلامی و هویتشان برگردانند، و در خدمت هدف‌های شیاطین قرار بگیرند و به بی‌دینی، بی‌خیالی و ولنگاری کشیده شوند. مخالفان در این راه از همه ابزارهای ممکن استفاده می‌کنند، البته عالمان دینی و متعهد نیز با آنان مقابله می‌کنند؛ ولی این‌ها کافی نیست، بلکه بیش از پیش فعالیت و جدیت لازم است؛ در این راستا حوزه‌علمیه، رسالت بزرگی دارد که باید به آن بپردازد و این مقاله نیز در حقیقت پاسخ به این دغدغه است.

بیان مفاهیم

تهاجم

هَجَم که ریشه تهاجم است، به معنای حمله ناگهانی است (فراهیدی، ۱۴۰۹ق، ج ۳، ص ۳۹۵؛ حسینی زبیدی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۷، ص ۷۳۸)، اما تهاجم مقابل تدافع (فرهنگ دهخدا؛ واژه یاب) به معنای حمله کردن یکی بر دیگری است. تَهَاجَم الرَّجُلَانِ، به معنای حمله کردن دو نفر به یکدیگر است (بستانی، ۱۳۷۵، ص ۲۶۸).

براین اساس تهاجم در مواجهه با شبهات عبارت است از اِلْقَاِ اصول فکری و تحمیل فرهنگ کشور مهاجم به‌جای فرهنگ خود و این یعنی پوچ و تهی کردن تفکر و ذهنیت و فرهنگ و تمدن ملی و اصیل یک جامعه.

به تعبیر جامع‌تر «تهاجم فرهنگی به این معنی است که یک مجموعه سیاسی یا اقتصادی برای اجرای مقاصد خاص خود و اسیر کردن یک ملت به بنیان‌های فرهنگی آن ملت هجوم می‌برند. آن‌ها هم چیزهای تازه‌ای را وارد این کشور و ملت می‌کنند، اما به زور و به قصد جایگزین کردن آن‌ها با فرهنگ و باورهای ملی آن ملت، که نام این، «تهاجم فرهنگی» است (سخترانی رهبر معظم انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۱ / ۵ / ۷۱).

شبهه

شبهه در لغت به معنای مشابهت و پوشیدگی است. معانی دیگری چون اشتباه، احتمال اشکال و شک نیز دارد و همچنین چیزی که حق و باطل در آن معلوم نیست را شبهه می‌نامند (معین، فرهنگ فارسی، ذیل ریشه ش‌ب‌ه).

شبهه؛ یعنی هر اشکال، پرسش یا ابهامی که در برداشت‌ها، تحلیل‌ها، تصمیمات و رفتارهای مرتبط با سعادت فرد یا جامعه منشأ خطا و اشتباه در شناخت حق از باطل گردد. به عبارت دیگر شبهه خود را شبیه به حق می‌نمایاند و راه شناخت حق از باطل را مشکل و افراد را دچار شك و تردید می‌کند (سجادی، ۱۳۶۶ ش، ج ۲، ص ۱۰۳۷).

خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ» (نساء: ۱۵۷)؛ در صورتی که او (عیسی) را نه کشتند و نه به دار کشیدند، بلکه امر بر آن‌ها مشتبه شد. تشابه، متشابه و مشتبه به ترتیب در آیات ۱۱۸/ بقره و ۹۹/ انعام به کار رفته است. نخستین شبهه که در خلقت شد توسط ابلیس بوده در باب خلقت آدم، او گفته است که آدم را از خاک بیافریدی و من را از آتش و آتش را بر خاک مزیت است؛ پس من بر انسان مقدم هستم و در شأن من نیست که به آدم سجده کنم (ر ک: فخر رازی، ۱۴۲۰ق، ج ۱۹، ص ۱۴۰؛ خامی، [بی‌تا] ص ۱۳۶).

تفاوت پرسشی و شبهه

دربارۀ تفاوت پرسش و شبهه تفاوت‌های چندی بیان شده است که می‌توان به مهم‌ترین آنها در اینجا اشاره کرد.

پرسش در حقیقت جست‌وجوی بشر برای شناخت است و پرسش‌گر با بیان سؤال می‌کوشد تا مطلبی را بشناسد و آن را فهم کند. درحالی‌که هدف از شبهه، ایجاد تردید در دل مخاطب است و شبهه‌گر می‌کوشد تا در بنیادهای اعتقادی شخص تردید افکند. درحقیقت تفاوت شبهه و پرسش را باید در کارکرد و اهداف آن دانست. کارکرد پرسش فهم و شناخت است، درحالی‌که شبهه برای این طرح می‌شود تا مخاطبان خود را به چالش بکشاند. از سوی دیگر در شبهه، باطل به‌طور عمدی و خواسته حضور دارد و شبهه‌گر با آمیختن حق و باطل می‌کوشد کلام باطل خود را با رنگ و لعابی از حق به دیگران منتقل کند (ویکی‌فقه)، از این رو است که حضرت امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: «وَإِنَّمَا سُمِّيتِ الشُّبُهَةُ شُبُهَةً لِأَنَّهَا تُشْبِهُ الْحَقَّ» (حر عاملی، ۱۴۰۹ ق، ج ۲۷، ص ۱۶۱؛ شریف الرضی، ۱۴۱۴ ق، ص ۸۱؛ مازندرانی، ۱۳۸۲ ق، ج ۲، ص ۲۳۴)؛ از آن رو شبهه را شبهه نامیده‌اند که به حق شبیه و همانند است.

بنابراین، هدف از سؤال، یافتن حقیقت است، اما هدف از شبهه سست کردن پایه‌های

حقیقت؛ علاوه بر آن سؤال مؤدبانه طرح می‌شود، اما شبهه با انواع طعن‌ها، توهین‌ها و ... همراه است.

ناکارآمدی پاسخ‌های تدافعی در رویکرد تهاجمی مواجهه با شبهات

بدون شک در بسیاری از موارد پاسخ به شبهات، تدافعی و کارآمد است، اما همواره این‌طور نیست و این روش در همه‌جا پاسخ‌گو نمی‌باشد. نخستین علت روی آوردن به تهاجم در مواجهه با شبهات را باید در ناکارآمدی حالت تدافعی در برخی موارد جست‌وجو کرد. امروزه دشمنان اسلام، تشیع و ایران به درستی متوجه شده‌اند که اسلام واقعی منافع ظالمانه آنها را در میان ملت‌های مستضعف جهان مورد تهدید قرار داده‌است؛ بنابراین طبیعی است که آنها تلاش کنند به هر نحو ممکن به نابودی اسلام واقعی بپردازند. دشمنان ما در این مرحله به ایجاد شبهات به نحو تهاجمی روی آورده‌اند که این کار وظیفه ما را در مقابل آنان مضاعف می‌نماید که علاوه بر دفاع، باید با تهاجم آنها را زمین‌گیر نمود.

مؤلفه‌های رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات

برای داشتن رویکرد تهاجمی بایسته است به مؤلفه‌هایی چند توجه شود:

۱. میدان‌داری

میدان‌داری یکی از موضوعات مهم در عرصه جنگ نرم و فرهنگی است. در جنگ نرم این جبهه فرهیختگان حوزوی و دانشگاهی است که باید مسؤولیت‌پذیر و میدان‌دار باشند و در خط مقدم از حریم دین و مذهب دفاع کنند.

ابتنا باید اهداف دشمن کاملا درست درک شود و زمانی که دشمن به‌طور کامل مشخص شد، نیاز به یک سازماندهی دارد و در این صورت هرکس به اندازه درک و توانش به ایفای نقش می‌پردازد؛ البته فرهیختگان حوزه و دانشگاه دارای فعالیت ویژه خود هستند، اما با این حال میدان‌دار اصلی تهاجم، مردم هستند و باید به آنان فرصت داد. زمانی که مردم وارد صحنه شوند، صحنه تغییر خواهد کرد و پیروزی‌های بزرگ شکل خواهد گرفت.

لازم به ذکر است با بصیرت توده مردم از غلیظ‌شدن نقش افراد مشکوک و به‌نوعی میدان‌داری عده‌ای بی‌هویت یا مجهول‌الهویه که با رها کردن منافع دینی و ملی به دنبال منافع خود و بیگانگان هستند، باید پیش‌گیری و جلوگیری نمود.

۲. ابتکار عمل

ابتکار عمل همیشه در دست مهاجم است و چون ابتکار عمل دست اوست، حالا اگر این مهاجم دشمن باشد، او شیوه برخورد را انتخاب می‌کند. ما بایستی هوشمندی خود را به‌کار ببریم و شیوه‌ای را که او در بین صدها احتمال انتخاب کرده‌است، پیدا شود و به خودش برگردانده شود (بازخوانی سخنان رهبر انقلاب در خصوص به دست گرفتن ابتکار عمل - سایت ایمننا)، اما تلاش ما باید این باشد که ابتکار عمل را به‌دست بگیریم، در این صورت این معادله برعکس شده و کار ما آسان می‌شود و کار دشمن سخت. در اینجا ما دشمن را به دنبال خودمان می‌کشانیم. ما شیوه برخورد را انتخاب می‌کنیم. او بایستی شیوه‌ای را که ما در بین صدها احتمال انتخاب کرده‌ایم، پیدا کند؛ براین اساس امروز ما باید ابتکار عمل را به دست بگیریم.

انواع پاسخ در رویکرد تهاجمی مواجهه با شبهات

۱. پاسخ عقلی

پاسخ تهاجمی عقلی که در مواجهه با شبهات ارائه می‌شود، باید یقینی باشد؛ یعنی از مقدمات یقینی بهره‌مند باشند. پاسخ شبهه در حقیقت مانند یک برهان است که باید شرایط مقدمات برهان را داشته باشد تا افاده یقین بکند (طوسی، [بی‌تا]، ص ۳۷۸؛ بهمنیار، [بی‌تا]، ص ۲۰۶؛ حلی، [بی‌تا]، ص ۲۰۷-۲۰۸؛ ابن سینا، [بی‌تا]، ص ۱۰۶-۱۰۷؛ مجتهد خراسانی (شهابی)، [بی‌تا]، ص ۳۳۵؛ خوانساری، [بی‌تا]، ص ۴۶-۴۷؛ ویکی فقه). پاسخ شبهه‌ای که یقینی نباشد نه تنها اثر مثبت ندارد، بلکه اثر عکس می‌گذارد و موجب وهن عقیده می‌شود.

۲. پاسخ نقلی

در صورت نیاز باید از آیات و روایاتی استفاده نمود که سند و دلالتشان مورد قبول طرف مقابل باشد. با توجه به اینکه آیات محکمت، مورد درک عقل هستند و تأویل واحدی دارند که همه در تأویلش اجماع و اتفاق دارند و مانند متشابهات دارای تأویلات متعدد نیستند، براین اساس در پاسخ تهاجمی فقط باید از آیات محکم و منصوصات استفاده نمود. در روایات و تاریخ، حصول اطمینان از درستی آن محتوا ضروری است و سزاوار است که از منابعی استفاده شود که مورد تأیید مخاطبان باشد.

ویژگی‌های رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات

رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات، ویژگی‌های دارد که به مهم‌ترین موارد آن اشاره می‌شود:

۱. استفاده از سریع‌ترین و مناسب‌ترین ابزارهای انتقال پیام
۲. استفاده از خلاقیت، نوآوری، ایده‌های خاص
۳. عنوان جذاب و محتوای کاربردی و متفاوت
۴. ترغیب مخاطبان به جلب توجه آنان
۵. توجه به نیاز مخاطبان و تأکید روی آن
۶. توجه به نیاز جامعه
۷. استفاده از روش‌های جدید در تبلیغات
۸. استراتژی و هدف‌گذاری مناسب برای جذب افراد

شرایط پاسخ‌دهنده به شبهات

روشن است که هر شخصی نمی‌تواند در مواجهه با شبهات رویکرد تهاجمی داشته‌باشد و لو اینکه عالم هم باشد؛ زیرا صرف داشتن علم، در این جهت کفایت نمی‌کند، بلکه نیاز به شرایطی است که به برخی از آن اشاره می‌شود.

۱. اعتماد به نفس

زمانی که به دنبال اهداف واقع‌بینانه خود هستیم، این باعث بالا رفتن اعتماد به نفس ما می‌شود. اعتماد به نفس می‌تواند به ما انگیزه دهد تا آنها را دنبال کنیم؛ بنابراین نخست باید برای خود هدفی را انتخاب کنیم که دوست داریم و برای رسیدن به آن تلاش می‌کنیم و قدم برمی‌داریم، تا بتوانیم اعتماد به نفس خود را تقویت کرده و خودمان را باور کنیم.

وقتی که دشمن از منطق کافی و درستی برخوردار نباشد، به هوشی‌گری، افتراء، دروغ و ... روی می‌آورد، و با نسبت‌هایی مانند عقب‌مانده، اُمَل و خرافاتی تلاش می‌کند تا ما را منفعل نموده و میدان مبارزه فرهنگی را برای خود بدون رقیب قرار دهد، اما با توجه به حقانیت دین و مذهبمان نباید با این بادهای بی‌اساس بلرزیم و عقب‌نشینی کنیم. در پاسخ‌گویی نیز نباید به دلیل استهزاء، افتراء و ... عقب‌نشینی کنیم؛ یکی از انگیزه‌های دشمن این است که اعتماد به نفسمان را از ما سلب کند.

۲. شناخت جریان‌های شبهه‌کننده

برای ارائه پاسخ دقیق و متناسب با هر شبهه، شناخت جریان یا جریان‌های شبهه‌گر که در به‌وجود آمدن آن شبهه نقش داشته‌اند، ضروری است؛ زیرا بدون اطلاع و توجه به جریان‌های تولیدکننده شبهه، تهیه پاسخ مناسب و دقیق امکان‌پذیر نخواهد بود.

با دسته‌بندی، رصد و بررسی آبشخور شبهات، به پنج جریان فکری کلی می‌توان دست یافت (البته برخی نیز هفت تا شمردند، هاشمی، سید حسن، کرسی نظریه‌پردازی و آزاداندیشی حوزه علمیه اصفهان).

این پنج گروه که خود گروه‌هایی را در ذیل خود دارند، عبارتند از:

الف) الحاد جدید

سام هریس، دنیل دنت، ریچارد داوکینز و کریستوفر هیچنز از جمله مهم‌ترین افرادی هستند که در ترویج الحاد جدید نقش به‌سزایی داشته‌اند. این نوع از الحاد با تکیه بر بعضی دستاوردها و تفاسیر جهت‌دار علمی، مدعی دلائلی بر علیه خداواری بوده و به نوعی یک جنبش رادیکال ضد دین با رویکردی تهاجمی محسوب می‌شود.

ب) ضد اسلام مانند باستان‌گرایان، مسیحیت، یهودیان و بهائیان

گروه ضد اسلام جزء فعال‌ترین گروه‌های شبهه‌افکن هستند که برای انحراف و تزلزل مسلمانان از هر ابزار و وسیله‌ای استفاده می‌کنند.

این گروه در تلاش هستند با زیر سؤال بردن شخص پیامبر اسلام ﷺ و معجزه آن حضرت؛ یعنی قرآن، اعتقادات و احکام اسلامی و اصالت ندادن به عقایدشان در جامعه شبهه‌افکنی نمایند.

ج) ضد شیعه

گروه ضد شیعه مانند: وهابیت، فرقه‌های مهدویت مانند فرقه احمد الحسن و قرآنیون (قرآن بسندگان)، گروه ضد مذهب شیعه به‌عنوان فعال‌ترین گروه شبهه‌افکن هستند.

این گروه این‌گونه شبهه‌افکنی می‌کند که مثلاً اعتقادات و احکام شیعه غیرقرآنی است و با توجه به اینکه نام اهل‌بیت علیهم‌السلام در قرآن نیامده و بحث امامت ریشه قرآنی ندارد، پس عقاید شیعه اصالت ندارد و همچنین بحث توسل و زیارت امام را زیر سؤال می‌برند، در صورتی که این شبهات در جای خود با ادله مختلف و محکم پاسخ داده شده است (رک:

آیین وهابیت جعفر سبحانی؛ فتنه وهابیت، زینی دحلان، ترجمه دکتر همایون همتی؛ هذه هی الوهابیة، محمدجواد مغنیه؛ الرد علی الوهابیة، محمدجواد بلاغی؛ بهائیان، سید محمدباقر نجفی).

د) فمینیسم

طرفداران این دیدگاه تلاش کرده‌اند شخصیت زن را در قالب الگویی نشان دهند که متناسب با تمدن جدید دنیای غرب عرضه شده و نشانه‌ای از تفکر نو، انقلابی و اصلاحی تلقی شود؛ در حالی که دین اسلام مدعی بازتعریف ماهیت زن به عنوان یک انسان و اعاده هویت و حقوق از دست رفته زن در همیشه تاریخ و ارائه الگویی متعالی برای این تجلی زیبای پروردگار است (رسولی پور و مهدوی، ۱۳۹۲، نقد دیدگاه فمینیستی سیمون دوبووار درباره ازدواج و مادری با رویکرد به اندیشه‌های امام خمینی رحمته).

ه) ضد انقلاب اسلامی؛ مانند سلطنت طلبان، منافقان، روشنفکران دینی

در این گروه شبهه افکنی توسط برخی از گروه‌های درون شیعی صورت می‌گیرد. این عده با عاری دانستن روح قرآن و روایات از سیاست و نفی برتری ائمه اطهار علیهم السلام سعی دارند عقل‌گرایی افراطی را به دین نسبت دهند (پژوهشکده الهیات و خانواده).

۳. شناخت کانون‌ها و شخصیت‌های شبهه‌ساز

بسیاری از شبهاتی که مطرح می‌شود تکراری است و از افراد محدودی سرچشمه می‌گیرد، سپس به صورت گسترده و طرق مختلف گسترش می‌یابد؛ مانند عبدالکریم سروش، نصر حامد ابوزید و احمد الکاتب عراقی، هارون یحیی و سلمان رشدی که منشأ بسیاری از شبهات هستند. در اینجا به یک مورد اشاره می‌شود.

سلمان رشدی

سلمان رشدی (متولد ۱۹۴۷م) نویسنده چندین کتاب و مقاله‌های متعدد است. آیات شیطانی پنجمین کتاب وی است که در قالب یک رمان و براساس افسانه گرانیق، مقدسات اسلام را مورد اهانت قرار داده است. انتشار این کتاب در ۴ مهر سال ۱۳۶۷ شمسی، واکنش‌هایی از جمله اعتراضات مسلمانان و ممنوعیت انتشار آن در برخی کشورها را در پی داشت. در ۲۵ بهمن سال ۱۳۶۷ شمسی، حکم اعدام سلمان رشدی از سوی امام خمینی رحمته صادر شد. در مقابل، برخی از کشورهای غربی به مناسبت انتشار این کتاب، جایزه‌هایی به

سلمان رشدی اهدا کردند از جمله اعطای جایزه وایت برد انگلیس در ۱۷ آبان ۱۳۶۷ش، و اعطای لقب شوالیه از سوی ملکه انگلیس در سال ۱۳۸۵ش. رشدی در آمریکا تحت تدابیر امنیتی زندگی می‌کند. او در ۲۱ مرداد سال ۱۴۰۱ش هنگام سخنرانی در مراسمی در نیویورک با چاقو مورد حمله قرار گرفت و از ناحیه گردن زخمی شد (رک: ویکی شیعه).

۴. دشمن شناسی

دشمن شناسی از موضوعاتی است که در آیات و روایات اسلامی مورد توجه قرار گرفته است و بر هوشیاری همیشگی مؤمن و دشمن شناسی او تأکید شده و تبری از دشمن که لازمه آن دشمن شناسی است، در زمره فروع دین قرار دارد. علمای شیعه نیز به پیروی از معارف و احکام دینی توجه و اهتمام زیادی را صرف معرفی دشمن و موضع گیری در قبال آن در طول تاریخ داشته‌اند.

این که باید دشمن را بشناسیم؛ یعنی روش‌های دشمن را بشناسیم، کارکرد دشمن، مقدار پیشرفت دشمن، نقاط ضعف و قوت دشمن را بشناسیم، زمانی که این ویژگی‌های دشمن را بشناسیم، طبعاً با تسلط کامل به نبرد فرهنگی با دشمن می‌رویم. ما باید بدانیم دشمن با چه نیّتی وارد میدان شده، با چه نیّتی این حرف را می‌زند، این اصرار را روی فلان مسئله انجام می‌دهد، مشکل او چیست، ما چقدر احتیاج داریم، او چقدر احتیاج دارد؛ این‌ها را باید [بدانیم]. اگر اینها را بدانیم، سرمان کلاه نمی‌رود. هر جا اینها را دانستیم و بر طبق این دانسته‌ها عمل کردیم، پیش رفتیم (رک: بیانات رهبری در دیدار کارگزاران حج، ۱۴۰۲/۰۲/۲۷).

بنابراین یکی از پایه‌های اساسی در پاسخ به شبهات دشمن شناسی و مخاطب شناسی است؛ یعنی فرهنگ، آداب، زبان، تحصیلات، جنسیت و حتی رنگ پوست آن را بدانیم. البته نباید دشمن را تحریک کنیم؛ چه بسا دشمن خنثی باشد و تحرکی نداشته باشد، اما ما او را تحریک بکنیم، دست کم تا زمانی که آمادگی مقابله را نداریم، این رویه باید حفظ شود.

۵. آشنایی با نقشه‌های دشمن

عدم اطلاع از برنامه‌ها و نقشه‌های دشمن ما را از برنامه‌مان عقب انداخته و ما را در حالت تدافعی قرار می‌دهد و نیز امکان برخورد صحیح و دفاع معقول را نیز از ما می‌گیرد؛ براین اساس یکی از شرایط مهم تهاجم در پاسخ به شبهات این است که باید پیش از اجرای

طرح‌ها و برنامه‌های دشمن، نسبت به آن طرح‌ها و برنامه‌ها و اینکه آنها نسبت به ما چه نقشه‌های کوتاه مدت و دراز مدت کشیده‌اند، مطلع و آگاه باشیم، حتی پیش‌بینی بکنیم که در جواب ما دشمن چه جواب خواهد داد و آن را در پاسخ در نظر بگیریم و پاسخ بدهیم.

۶. بصیرت و روشن بینی

در پاسخ‌گویی باید دوراندیش بود و سعه نظر داشت، یکی از آسیب‌های دشمن، روشن بینی نیروهای ما است. زمانی که ما روشن بین باشیم، دشمن آسیب می‌بیند؛ بنابراین باید روشن بینی مان را افزایش بدهیم... (رک: بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۰۹/۰۵).

ما در برخورد با مسائل تهاجمی، پدیده را در اول ورود، حتی قبل از ورود باید بشناسیم. فرض کند یک چیزی، یک فکری، یک روشی در دنیا دارد رایج می‌شود؛ پیدا است که این اینجا خواهد آمد قبل از آنکه بیاید، به فکر باشید که برخورد حکیمانه با این چیست. معنای این همیشه این نیست که ما آن را رد کنیم... دیر جنیدن، دیر فهمیدن، دیر به فکر علاج افتادن، این اشکالات را دارد که بعد شما دچار مشکلاتی می‌شوید که نمی‌توانید با آنها مواجه بشوید (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۲/۰۹/۱۹).

۷. شناخت منابع و مصادر پشتیبانی (پشت صحنه)

نوعاً شبهه از نظر شبهه‌گر یک ظاهر دارد و یک باطن؛ یعنی در ظاهر با بخشی از شبهه‌گر روبه‌رو هستیم و احیاناً او را با تصویر یا صدا و یا نوشتارش می‌بینیم، اما همه واقعیت این نیست، بلکه او فقط یک ابزار است، اما پشت این قضیه دست قوی‌ای وجود دارد که او را پشتیبانی می‌کند. ما در موضع تهاجم به شبهات علاوه بر شناخت ظاهر و صحنه، حتماً باید حقیقت و پشت صحنه آن را نیز بشناسیم؛ یعنی باید بدانیم در حقیقت با چه افراد و نیرویی مواجه هستیم تا تهاجم ما هدفمند و دقیق باشد و بتواند تأثیر بیشتری بگذارد.

رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: اگر چنانچه این موضع تهاجمی به معنای واقعی کلمه بخواهد تحقق پیدا کند، لازمه‌اش شناخت صحنه و پشت صحنه است؛ یعنی مهاجم باید بداند که وقتی با انبوه شبهه در ذهن جوان‌ها مواجه می‌شود، با چه کسی طرف است، حالا بر فرض یک شبهه‌ای را فلان سرمقاله‌نویس یا فلان ستون‌نویس فلان روزنامه یا مثلاً فلان توییت‌زن در فلان شبکه یک چیزی را مطرح کرده؛ او با چه کسی طرف است؟ این کیست؟ آیا این خودش است که این کار را دارد می‌کند؟ احتمال قوی هست که این جور نباشد،

احتمال قوی هست که این یک پشت‌صحنه‌ای داشته باشد؛ آن پشت‌صحنه کیست؟ باید او را شناخت (بیانات رهبری در دیدار مبلغین و طلاب حوزه‌های علمیه سراسر کشور، ۱۴۰۲/۰۴/۲۱).

باید توجه داشت پشت این قضیه گاهی افراد، گروه‌ها یا نهادهایی هستند که شبهه‌گر را پشتیبانی می‌کنند، اما گاهی شخص یا گروه خاصی او را حمایت نمی‌کند، بلکه حالتی بر او گذشته که موجب این شبهه شده است؛ مثلاً به دلیل مشکلات سنگین و نبودن تعادل در زندگی، منکر خداوند می‌شود، براین اساس زمانی که ادله اثبات خداوند سبحان برای او تبیین می‌شود، می‌گوید اگر خداوند وجود دارد پس چرا به داد من نمی‌رسد. شناخت مصادر شبهه موجب می‌شود تا پاسخ‌گو دقیق و محکم با نگاه به سیل شبهه‌گر هدف را نشان بگیرد.

رعایت اصول اخلاقی

اصل اسلامی و انسانی که برگرفته از آموزه‌های دینی ما است، اقتضا دارد که مسلمانان همواره حتی در مقابله با دشمن اصول و آداب اخلاقی را رعایت کنند. حتی در جنگ با دشمنان، در دشوارترین و سخت‌ترین لحظات جنگ، نباید از اصول اخلاقی انسانی غافل ماند. نگرش آیین اخلاقی نبرد در سیره علوی، درس آموز است و بیدارکننده.

جندب ازدی می‌گوید: هرگاه همراه علی علیه السلام با دشمن روبه‌رو می‌شدیم، به ما فرمان می‌داد: «با آنان، نبرد نکنید تا آنان، آغاز کنند؛ چراکه شما بحمدالله عزوجل برهان دارید و رها کردن آنان تا نبرد را آغاز کنند، برهانی دیگر است برای شما» (نصرین‌مزاحم، ۱۴۰۴ ق، ص ۲۰۳).

۱. رعایت انصاف

انصاف؛ یعنی به شایستگی و درخور استحقاق هرکس یا چیزی، با آن رفتار کردن و اینکه در مناسبات و روابط اجتماعی و حتی در ارتباط با طبیعت، میل فردی کنار گذاشته شود و با ضابطه اخلاق عمل شود. خلاصه معنی انصاف این است: آنچه بر خود می‌پسندی برای دیگران هم همان را بپسند و آنچه را بر خود نمی‌پسندی، بر دیگران هم مپسند. این‌ها متن انصاف و انصاف متن اسلام است؛ یعنی هرگز از آن جدایی نمی‌پذیرد» (حسینی بهشتی، [بی‌تا]، ص ۱۲۷).

اهمیت این موضوع به قدری است که حتی در برخورد با دشمنان و افرادی که

معتقدیم در حَقمان بدی کرده‌اند نیز توصیه به انصاف شده است (تمیمی آمدی، [بی‌تا]، ص ۲۴۰۳) این ملاک و معیار همان چیزی است که پیامبر خدا ﷺ بیان کرده‌است: «هرکس با مردم چنان رفتار کند که دوست دارد آنان با او رفتار کنند، عادل است» (کراجکی طرابلسی، [بی‌تا]، ج ۲، ص ۱۶۲). این همان قانون زرین اخلاق است که در ادیان و مکاتب مختلف بیان شده و در متون دینی ما مکرر مورد تأکید قرار گرفته است.

۲. رعایت اخلاق و صدق در گفتار

فرق است میان تهاجم و پرخاشگری. کسی که عصبانی شده و نمی‌تواند خشم خود را کنترل یا مهار کند نباید پاسخ دهد؛ زیرا این حالت آثار استدلال را از بین می‌برد. مسلمانی بیش از هر چیز، در راستی و درستی، صدق و امانت، صراحت، در مبارزه و جهاد و فداکاری و انفاق متجلی می‌شود؛ بنابراین دروغ گفتن، تهمت زدن و شایعه‌سازی، جزو تاکتیک‌های مسلمانان علوی نیست! ما سراغ نداریم که علی علیه السلام حتی به سخت‌ترین دشمنش؛ یعنی معاویه هم دروغ گفته و به او تهمت زده باشد؟ نه! زیرا که علی مرد راستی و درستی است.»

چگونگی روش تهاجمی

۱. روی آوردن به کارهای جمعی

برای بهتر شدن و بالا رفتن کیفیت پاسخ‌ها در تهاجم، کار باید به صورت گروهی انجام شود و از کارهای فردی اجتناب نمود؛ زیرا چه‌بسا کارهای فردی موجب خودشیفتگی و در نهایت موجب اشتباهات زیادی خواهد شد که خسارت‌هایی به دنبال دارد؛ براین اساس کارها باید جمعی و تحت نظارت باشد.

۲. تهاجم به مبانی

گرچه یکی از رسالت‌ها و وظایف ما دفاع از حریم دین و تشیع و پاسخ‌گویی به شبهات است، اما این همه رسالت و وظیفه ما نیست، بلکه ما باید با رویکرد تهاجمی به مبانی و اصول فکری غلط دشمنان، ناکارآمدی آنان را ثابت کنیم.

همان‌طور که در جنگ نظامی بهترین اقدام علیه دشمن، حمله به زیرساخت‌های آنان است، در جنگ فرهنگی نیز بهترین اقدام حمله به زیرساخت‌ها، مبانی و اصول فکری آنان است. رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: تبلیغ صرفاً پاسخ‌گویی به شبهه نیست، موضع دفاعی

نیست؛ این جور نیست که ما خیال کنیم بنشینیم ببینیم چه شبهه‌ای وجود دارد، پیش‌گیری کنیم از آن شبهه، یا پاسخ بدهیم به آن شبهه؛ خب بله، این کار که واجب است، لازم است، اما فقط این نیست؛ طرف مقابل مبانی فکری دارد، باید به آن حمله کرد؛ طرف مقابل حرف دارد، فکر دارد، منطق دارد؛ مبانی این منطق، مبانی غلطی است؛ ما باید این‌ها را بشناسیم. در تبلیغ، موضع تهاجم لازم است... (بیانات رهبری در دیدار مبلغین و طلاب حوزه‌های علمیه سراسر کشور، ۱۴۰۲/۰۴/۲۱).

۳. رویکرد جهادی

افزایش بی‌رویه شبهات و ناکافی بودن شیوه پاسخ‌های سنتی، موجب گرایش روزافزون به استفاده از یافته‌های علمی و جهادی در پیش‌گیری از شبهات شده است و تحقق اهداف پیش‌گیرانه نیازمند تحول جدی با عزمی جهادی است. پس یکی از راه‌های تحقق اهداف رویکرد تهاجمی به شبهات، رویکرد جهادی و ایجاد فرهنگ جهادی در نیروهای پاسخ‌گو است، بدون روحیه جهادی، در فهم صحنه یا رفتار تبلیغاتی، خطا رخ می‌دهد، اما عنصر-مجاهدت در کنار نگاه و کار علمی، تأثیر تبلیغ را تضمین می‌کند.

۴. گسترش جهانی روش تهاجمی

همان‌طور که گستره تهاجم فرهنگی دشمن، همه ملت‌ها و کشورهای دنیا است گستره تهاجمی ما نیز باید همه ملت‌ها و کشورهای دنیا باشد؛ لذا نباید به سایت فلان یا رسانه فلان خلاصه شود، بلکه در مدارس و دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه پخش شود تا بفهمند شبهات جدی در مبانی فکری، عقیدتی و ساحت‌های دیگر دشمنان وجود دارد.

۵. طراحی پاسخ از قبل

طراحی نقشه قبل از اجرا برای هر کاری از اهمیت به‌سزایی در فرآیند انجام آن برخوردار است و در ارزش و تأثیرگذاری آن کار مورد نظر اهمیت بسیار زیادی دارد. در واقع یک استاد ماهر می‌تواند با توجه به داشته‌ها و کاستی‌های موجود، بهترین کار ممکن را ارائه دهد. بدین ترتیب از فرصت به وجود آمده استفاده بهینه نماید و یک طرح جالب آماده نماید. براین‌اساس پیش از تهاجم به شبهات باید با فرصت‌سازی، شبهه مورد نظر از جهات مختلف کما و کیفا مورد مطالعه قرار گیرد؛ چون صرف وقت و انرژی برای طراحی، موجب می‌شود، جلوی هدر رفت وقت، انرژی و هزینه‌های بسیاری در آینده گرفته شود.

بنابراین با چیدمان مناسب جملات و رعایت ادبیات مناسب در پاسخ طراحی شده امکان جذب افراد به راحتی فراهم خواهد شد و خودی‌ها از پذیرش بیشتری از جوانب مختلف برخوردار خواهند شد.

لوازم رویکرد تهاجمی پاسخ به شبهات

الف) استفاده از ابزارهای مختلف

گرچه تبلیغ چهره به چهره نیز در جای خودش لازم است و باید از آن بهره کافی برد، اما به هیچ‌وجه جامع و کافی نیست، همان‌طور که دشمنان برای پیشبرد اهداف شومشان از ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته، فراگیر و به‌روز بهره می‌برند، ما نیز برای پیشبرد اهداف مقدس‌مان باید به همان نحو بلکه بیشتر، از امکانات پیشرفته روز بهره ببریم.

نظر به ثروت، تکنولوژی و امکانات بسیار بالا و خطرناکی که در اختیار کانون‌های ضدّ دین و مذهب و ضد انقلاب قرار دارد که با بهره‌گیری از آن برای تهاجم روزافزون به مردم به‌ویژه جوانان استفاده می‌کنند، ما به‌عنوان یک نهاد حوزوی در این‌باره وظایف سنگینی بر عهده داریم که باید دلسوزانه، اما هوشمندانه صورت گیرد. برای توسعه و گسترش تهاجم اولین کاری که باید انجام دهیم، شناخت ابزارهای تبلیغاتی است.

ب) گسترش ابزارهای ارتباطی

بخشی از موفقیت در روش پاسخ‌های تهاجمی به استفاده از ابزارهای ارتباطی جدید مربوط می‌شود. ابزارهای ارتباطی جدید تا حد بسیاری در موفقیت این روش مؤثر است و حتی کمبود برخی از بخش‌ها را جبران می‌کند؛ از این‌رو، دشمن از سرزمین خود به ایجاد و گسترش شبهه مبادرت می‌ورزد بدون آنکه هزینه سنگینی را متحمل شود.

هوشمندسازی تمام حرکات نیروهای فرهنگی از جمله ابزارهای پاسخ‌گویی، اطلاع‌رسانی و نشر و گسترش پاسخ‌های تهاجمی یکی از مسائل مهم است. دشمن با طراحی جنگ سخت، نرم، فکری و جنگ فرهنگی و امثال اینها مایه تهاجم به یک ملت یا یک کشور است.

ج) تبلیغ و عرضه پاسخ‌های تهاجمی به شبهه

رویکرد تهاجمی به شبهه یک بحث است و رساندن پاسخ آن بحث دیگری است. هر ایده و ابتکاری که نیاز به شناسایی و شناساندن دارد برای انجام بهتر آن نیاز به ابزارهای مناسب و

مدرن دارد؛ مثلاً شاید یک شبهه بسیار علمی و فنی مطرح شده باشد، اما برای ارائه آن به مجامع علمی باید از ابزارهای مناسب بهره برد.

برای پیشبرد اهدافمان، لازم است مسائل و مفاهیم مورد نظر خود را به تدریج از طریق وسایل و ابزارهای گوناگون ترویج کنیم. مهم‌ترین ابزار مورد استفاده در رویکرد تهاجمی عبارت‌اند از:

۱. کتب و نشریات: انتشار کتاب در کشورهای دشمن باید با در نظر گرفتن تطابق آن با فرهنگ بومی باشد که در این صورت، می‌تواند در تقویت رویکرد تهاجمی ما مؤثر باشد.
۲. تبلیغات گسترده از طریق تکنولوژی ارتباطات: وسایل ارتباط جمعی به دلیل ویژگی‌هایی که برای آن برشمرده‌اند باید بسیار مورد توجه عاملان رویکرد تهاجمی به شبهات باشد؛ آن ویژگی‌ها عبارتند از: پوشش فراگیر، فرامحیطی بودن، قابلیت تطابق داشتن با فهم عوام و فرازمان بودن است.

رادیو، تلویزیون، سینما، روزنامه، ویدئو، اینترنت، ماهواره، هوش مصنوعی و ... ابزارهای فراگیری هستند که با بررسی نقش هر یک از آن‌ها در رویکرد تهاجمی باید از آن بهره برد. گرچه دشمنان نوعاً بر وسایل ارتباط جمعی در جهان تسلط دارند و از طریق خبرگزاری‌ها و شبکه‌های رادیو و تلویزیون و سینما علیه ما فعالیت دارند، اما این نباید موجب دست کشیدن ما از وظایف، دلسردی و ناامیدی شود، بلکه ما نیز به اندازه توان و امکاناتمان باید فعالیت کنیم.

آثار و فوائد رویکرد تهاجمی در مواجهه با شبهات

تبدیل رویکرد انفعالی به تهاجمی آثار و برکات زیادی دارد:

الف) محکم کردن خاکریز فرهنگی خودی‌ها؛ و هرچه این تهاجم، دقیق‌تر، مستندتر، متقن‌تر باشد حصار امنیت سخت‌تر خواهد بود و هرچه حصار سخت‌تر باشد دشمن با سختی بیشتری مواجه می‌شود، اما سست بودن حصار فرهنگی زمینه ورود دشمنان را فراهم می‌کند که نتیجه‌اش از دست دادن هویت دینی و فرهنگی افراد خواهد بود.

ب) از تهاجم دشمن (دست‌کم بخشی از آنان) پیش‌گیری نموده و بخشی از آنان را مشغول و از تهاجم و آفند به تدافع و پدافند وامی‌دارد.

ج) جذب افکار عمومی؛ سطح متوسط علمی و پائین‌تر در مقابل تهاجم دشمن

آسیب‌پذیر هستند چه بسا نسبت به آموزه‌های دینی‌شان مردد شده و به دیگران متمایل شوند، اما این پاسخ‌های تهاجمی آنان را جذب نموده و در مقابل تهاجم دشمن واکنش‌شان می‌نماید جوانان ما را در پایبندی به ایمان حفظ و راسخ‌تر خواهد نمود.

۱. الگوهای پاسخگویی در مواجهه با شبهات با رویکرد تهاجمی

با توجه به تهاجمات گسترده و وسیع و مضرّی که از سوی دشمنان صورت گرفته که واقعیتی انکارناپذیر است، صدای این تهاجمات گمراه‌کننده در همه‌جا احساس می‌شود، جوانانی که در این میان، در خطر تشعشعات این امواج قرار گرفته‌اند به شاخص‌هایی نیاز دارند. در اینجا به برخی الگوها برای رویکرد تهاجمی اشاره می‌شود:

۱. خطبه حضرت زهرا علیها السلام

یکی از سخنان تهاجمی‌ای که کوبنده، قوی و مؤثر بود خطبه حضرت زهراء علیها السلام است که در مسجد النبی صلی الله علیه و آله در جمع مهاجر و انصار بیان شد و در طول تاریخ ماندگار شد. آن حضرت در بخشی از آن خطبه فرمودند: الحال زمانی نگذشته دامنه جراحات گسترش یافته و گویی ناعلاج شده، و هنوز جسم شریف پیامبر صلی الله علیه و آله در قبر مستقر نشده بود که حریصانه آشوب کردید و اعمال خود را جلوگیر از فتنه می‌پنداشتید، بدانید که این مردم هنگام امتحان باختند و جایگاه مردم کافر جهنّم است، این اعمال از شما به دور است و جای چه عجب است، و چگونه دروغ می‌گوئید؟ در حالی که کتاب خدا در میان شما است، قرآنی که ظاهر و احکامش روشن و حقایق آن آشکار و نواهی آن واضح و اوامرش صریح است، آیا کلام خدا را پشت سر انداختید؟ یا از آن اعراض کرده‌اید؟ چه جایگزین بدی انجام دادند ستمگران، و هر کس جز اسلام را پیروی کند از او پذیرفته نخواهد شد و در سرای آخرت از زیانکاران خواهد گشت... (ر ک: طبرسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱، ص ۱۰۱-۱۰۳).

۲. سلطان الواعظین شیرازی

ایشان در مورد اخبار خرافی در صحیحین بخاری و مسلم می‌گویند: اگر با دیده حقیقت‌بین به آن صحیحین بخاری و مسلم نظر کنید می‌بینید آن‌چه ما می‌بینیم و مانند ما و تمام عقلاء از مندرجات آن‌ها متحیر و متبسم خواهید شد چنانچه بسیاری از اکابر علماء خودتان ... صریحا در مقام نقد و انتقاد به بعض احادیث صحیحین بر آمده و اعتراف دارند که بسیاری از احادیث ضعیفه غیر صحیحه در صحیحین موجود است چه آن‌که هدف بخاری و مسلم

جمع اخبار بوده نه دقت در صحت آنها و بعض از محققان علماء خودتان مانند کمال‌الدین جعفرین ثعلب در بیان فضایح و قبايح روایات صحیحین و نشر- مطالب و معایب آنها سعی بلیغ نموده‌اند و اقامه دلائل و براهین در این باب بارز و آشکار می‌باشد. پس تنها ما نیستیم که تحقیق در مطالب می‌نمائیم که مورد حمله شما قرار گیریم، بلکه اکابر علماء خودتان که محقق در حقایق بوده این قبیل بیانات را نموده‌اند (سلطان الواعظین شیرازی، ۱۳۷۹، ص ۱۹۴).

۳. امام خمینی

کتاب کشف الاسرار امام خمینی رحمته در حدود ۴۴ سالگی ایشان در پاسخ به رساله «اسرار هزار ساله» (منتشره در سال ۱۳۲۲ در ۳۸ صفحه) علی‌اکبر حکمی زاده به رشته تحریر درآمد. حکمی زاده در جزوه خویش علاوه بر طرح شبهاتی نسبت به مذهب تشیع و اهانت و تبلیغات سوء علیه روحانیت، درباره مسائل حکومتی اسلام نیز اظهار نظرها و خرده‌گیری‌هایی نموده بود، امام پس از مشاهده این جزوه انحرافی دو ماه درس‌های خود را تعطیل نمودند تا در اسرع وقت پاسخی مناسب برای آن فراهم و از حریم روحانیت و تشیع دفاع کنند.

این کتاب مجموعاً سند گویایی از ظلم ستیزی و مبارزه با استعمار و افشای چهره رضاخان و عمال او بوده و نشان دهنده عمق تفکر ضد استبدادی و ضد استعماری امام خمینی رحمته می‌باشد (پرتال امام خمینی).

۴. علامه طباطبایی

علامه طباطبایی یک الگوی تمام عیار در پاسخ‌گوی نیازهای روز و شبهات می‌باشد. و به‌عنوان یک پایگاه فکری تهاجمی باید از او بهره‌مند شویم و از او یاد بگیریم.

رهبر انقلاب در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری کنگره بین‌المللی علامه طباطبایی فرمود: این پایگاه فکری تهاجمی را مرحوم آقای طباطبائی به وجود آورد؛ این، آن کاری است که به نظر من ماها باید این کار را از آقای طباطبائی یاد بگیریم: تشکیل پایگاه‌های فکری پُرکننده خلأها و دارای جنبه تهاجم، نه موضع انفعالی و تدافعی. این، یک خصوصیت که برای من خیلی جذاب است.

۵. استاد شهید مطهری

استاد مطهری حقیقتاً یک استاد و الگو برای کسانی که رویکرد تهاجمی به شبهات دارند، می‌باشد. ایشان در موارد بسیاری با رویکردی تهاجمی به دشمنان حمله می‌برد، که تنها به یک مورد از آن اشاره می‌شود.

«اما مارکس که انسان را در حد يك حیوان اقتصادی دنبال شکم پایین آورده است و می‌گوید: ... به وسیله این امور آزادی را از انسان گرفتند؛ زیرا هرکدام از این‌ها به صورت يك معبود و بت در آمدند و انسان به جای این‌که خودش را بپرستد، مالکیت، دولت و خدا را می‌پرستد. حال می‌خواهیم ببینیم که... آیا يك نفر کمونیست خود را پابند به این اصول (اصول مارکسیسم) می‌کند یا نه، از اینها هم آزاد است؟ این‌که معنی ندارد که انسان حتی خود را به اصول انسانیت هم پابند نسازد، و الا باید منحط‌ترین افراد بشر- باز یافته‌ترین افراد بشر باشند، چون هیچ پابندی ندارد و هیچ چیزی جلوی آزادی او را نمی‌گیرد، در صورتی که اینها خودشان ناچارند قبول کنند که انسان گاهی از درون خودش اسیر می‌شود. خود اینها انسان‌های اسیر جاه و پول را انسان‌های منحط می‌دانند؛ یعنی انسان‌های اسیر شده در درون خود می‌دانند (مطهری، ۱۳۷۲، ج ۱۳، ص ۶۰۵ - ۶۰۷).

۶. علامه عسکری

علامه عسکری در پاسخ به شبهات رویکرد تهاجمی دارد و این روش ایشان در کتاب‌هایشان، به‌ویژه در کتاب معالم المدرستین محسوس است. ایشان در پاسخ به کسانی که به عدالت تمام صحابه باور دارند، نخست روایاتی را ذکر می‌کند که دال بر نفاق صحابه‌ای است که حضرت علی علیه السلام را دشمن داشتند، می‌گوید: صحابه از این‌که آموزه‌های دینشان را از صحابه‌ای که با علی دشمن است و او را دوست ندارد، احتیاط می‌کردند؛ چون می‌ترسیدند که او از منافقانی باشد که فقط خداوند می‌داند (عسکری، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۱۳۵).

۷. آیت الله سبحانی

آیت الله سبحانی دغدغه‌مند به مقابله با دشمنان اعتقادی به‌ویژه وهابیان رفته و در این راستا از روش‌های مختلف بهره جسته است و از جمله آن رویکرد تهاجمی ایشان است. وی می‌گوید: ... «عبدالوهاب» تحت تأثیر افکار «ابن تیمیة» قرار گرفت و آل‌سعود برای تحکیم پایه‌های امارت خود در منطقه «نجد» به حمایت از او برخاستند بار دیگر عقاید

موروثی از ابن تیمیه در مغز برخی از مردم نجد جوانه زد و به دنبال تعصب‌های خشک و متأسفانه به نام «توحید» سیل خون تحت عنوان جهاد با کافران و مشرکان به راه افتاد و هزاران هزار از مرد و زن و کودک قربانی آن شدند و بار دیگر فرقه جدیدی در جامعه مسلمین پدید آمد و تأسف از روزی افزایش یافت که حرمین شریفین در قبضه این گروه در آمد و نجدی‌های وهابی بر اثر سازش با بریتانیا و دیگر ابرقدرت‌های وقت، بر اساس متلاشی شدن امپراطوری عثمانی و تقسیم کشورهای عربی میان ابرقدرت‌ها، بر مکه و مدینه و آثار اسلامی دست یافتند و در هدم آثار و اصالت‌ها و ویرانگری قباب و قبور و بیوت الهی بیش از حد کوشش کردند (سبحانی، ۱۳۶۴، ص ۳۵).

۸. آیت الله خامنه‌ای

در بطن نامه‌های رهبری به جوانان غرب، به تلاش‌های اسلام‌ستیزانه در غرب به بهانه تروریسم داعشی، نوعی تهاجم وجود دارد. این نامه‌ها تهاجم به سیاست اسلام‌هراسی در غرب است. این نامه، دعوت به صلح، امنیت و آرامش در سایه تعامل شرافتمندانه میان مسلمانان و غرب است. این نامه می‌تواند زمینه‌ای برای تحول باشد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۲/۰۹/۱۹).

نتیجه

با توجه به خطر انحراف مردم و جوانان مؤمن در مقابل دشمنانمان که با هزینه‌های سنگین و هزارها رسانه، افکار جوانان ما را بمباران می‌کنند ما با هوشیاری و فهم این مسئله که امروزه پاسخ‌های تدافعی کافی نیست، باید با میدان‌داری و به دست گرفتن ابتکار عمل و اتخاذ بهترین روش در پاسخگویی و رعایت اصول اخلاقی، و با استفاده از ابزارهای پیشرفته روز به‌طور گسترده و فراگیر، اصول و مبانی آنان را مورد هدف قرار بدهیم.

پی‌نوشت

- [۱] منطقدانان برای مقدمات برهان شرایطی بیان کردند: ۱. اولیات مقدمات برهان؛ ۲. تقدم مقدمات برهان؛ ۳. تناهی مقدمات برهان به اولیات؛ ۴. ذاتیت مقدمات برهان؛ ۵. ضرورت مقدمات برهان؛ ۶. کلیت مقدمات برهان؛ ۷. یقینیت مقدمات برهان.
- [۲] با قرآن و روایت می‌توان فقط فرقه‌های اسلامی را در معرض نقد قرار داد، اما در نقد ادیان جز در موارد خاص کارایی ندارد.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن سینا، برهان شفا، مترجم: قوام صفری، مهدی، تهران، فکر روز ۱۳۷۳ ش.
۲. بستانی، فؤاد افرام، فرهنگ ابجدی، مترجم: مهیار، رضا، چاپ دوم، تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵.
۳. بهشتی، سید محمدحسین، حق و باطل از دیدگاه قرآن، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۳ ش.
۴. بهمنیار بن مرزبان، التحصیل، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵ ش.
۵. تمیمی آمدی، ابوالفتح، غررالحکم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ ش.
۶. حر عاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعة، مصحح: مؤسسة آل البيت علیهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق.
۷. حسینی بهشتی، سید محمدحسین، پنج گفتار، قم: قیام، [بی تا].
۸. حسینی خامنه‌ای، سید علی، سخنرانی در دیدارها و تاریخ‌های مختلف.
۹. حسینی زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، محقق: علی، هلالی و سیری، علی، بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۴ق.
۱۰. طوسی، نصرالدین، الجوهر النضید، شارح: حلی، حسن بن یوسف، قم، بیدار، ۱۳۶۳ ش.
۱۱. خامی، احمد، فرهنگ علم کلام، تهران، صبا، ۱۳۷۰ ش.
۱۲. خوانساری، محمد، فرهنگ اصطلاحات منطقی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۶ ش.
۱۳. رسولی پور، رسول؛ مهدوی، ناهید، نقد دیدگاه فمینیستی سیمون دوبوار درباره ازدواج و مادری با رویکرد به اندیشه‌های امام خمینی رحمته، فصلنامه علمی پژوهشی متین (امام خمینی رحمته و انقلاب اسلامی)، دوره ۱۵، شماره ۵۹، ۱۳۹۲.
۱۴. سبحانی، جعفر، آیین وهابیت، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۴.
۱۵. سجادی، سید جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۳ ش.
۱۶. سخنرانی‌های شهید مظلوم آیت الله بهشتی، تحت عنوان مکتب‌گرایی و ملی‌گرایی، آزادی در اجتماع مکتب و تخصص، لیبرالیسم، سایت شهید بهشتی.
۱۷. سلطان الواعظین شیرازی، شب‌های پیشاور در دفاع از حریم تشیع، تهران: دار الکتب الإسلامیه، چاپ سی و نهم، ۱۳۷۹ ش.

۱۸. شریف الرضی، محمدبن حسین، نهج البلاغة، مصحح: صالح، صبحی، قم: هجرت، ۱۴۱۴ق.
۱۹. شیخو، لوئیس معلوف، المنجد، ترجمه: بندرریگی، محمد، ذیل ریشه شب‌ه.
۲۰. طبرسی، احمدبن علی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، محقق: خرسان، محمدباقر، مشهد: مرتضی، ۱۴۰۳ق.
۲۱. طوسی، نصیرالدین محمدبن محمد، أساس الإقتباس، تهران: انتشارات فردوس، ۱۳۹۵ ش.
۲۲. عسکری، سید مرتضی، معالم المدرستین، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه البعثة، ۱۴۱۲ق.
۲۳. فخر رازی، محمدبن عمر، التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب)، مکتب تحقیق دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۲۴. فراهیدی، خلیل‌بن‌احمد، کتاب العین، چاپ دوم، قم: هجرت، ۱۴۰۹ق.
۲۵. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۸.
۲۶. کراجکی طرابلسی، محمدبن علی، کنز الفوائد، قم: دارالذخائر، ۱۴۱۰ ق.
۲۷. مازندرانی، محمد صالح بن احمد، شرح الکافی- الأصول و الروضة (للمولی صالح المازندرانی)، محقق: شعرانی، ابوالحسن، تهران: المکتبة الإسلامية، ۱۳۸۲ق.
۲۸. مجتهد خراسانی (شهابی)، محمود، رهبر خرد، تهران، خیام، ۱۳۵۸ ش.
۲۹. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، (خورشید دین هرگز غروب نمی‌کند)، چاپ هشتم، قم: صدرا، ۱۳۷۲.
۳۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی، ذیل کلمه شبهه.
۳۱. موسوی خمینی، سید روح‌الله، کشف الاسرار، [بی‌جا]، [بی‌نا]، [بی‌تا].
۳۲. نصر بن مزاحم، وقعة صفین، محقق: هارون، عبدالسلام محمد، چاپ دوم، قم: مکتبة آية الله المرعشي النجفی، ۱۴۰۴ق.

سایت‌ها

۱. پرتال امام خمینی، <http://www.imam-khomeini.ir>
۲. پژوهشکده الهیات و خانواده، <http://ift.isca.ac.ir/Portal/Home>
۳. خبرگزاری ایمن، <https://www.imna.ir>
۴. سایت دبیرخانه کرسی‌های نظریه‌پردازی و آزاداندیشی حوزه علمیه اصفهان.
۵. واژه یاب، <https://vajehyab.com>
۶. ویکی امام خمینی، <https://fa.wiki.khomeini.ir/wiki>
۷. ویکی شیعه، <https://fa.wikishia.net/view>
۸. ویکی فقه، <https://fa.wikifeqh.ir>